

Beleidsimplicaties stimuleringsprogramma Maatschappij en Electronische Snelweg

Beleidsimplicaties zie ik als punten waar de overheid niet louter aandacht voor moet hebben, maar vooral ook als maatschappelijke problemen waar de overheid via beleid oplossingen voor kan bieden en ook moet bieden omdat niemand anders dat doet.

Er moet dus sprake zijn van een maatschappelijk probleem, het moet een probleem zijn dat niet in de samenleving zelf, bijvoorbeeld door de markt, kan worden opgelost en de overheid moet een oplossing bieden die het probleem inderdaad verhelpt of althans reduceert. Dat moeten we strikt aan willen vasthouden, anders komt er overbodig beleid en daar bestaat al genoeg van.

Daarbij is van belang te kijken naar het soort instrumenten dat door de overheid kan worden ingezet. Dat zijn globaal genomen de volgende soorten:

- wettelijke regelingen of verordeningen, plus een eventueel handhavingsapparaat, denk bijvoorbeeld aan regels voor de veiligheid van internetverkeer
- convenanten, bijvoorbeeld met de branche van internetproviders of met telecombedrijven
- voorlichting, zoals publieksvoorlichting over gevaren van internet voor kinderen, of regelen van een goede toegang tot overheidsdiensten, of kennisinitiatieven op het gebied van ICT aanbieden
- positieve en negatieve beloningen, zoals subsidies (bv. voor innovatieprojecten), boetes (bij overtredingen of misbruik), aftrekposten (zoals vroeger voor de PC thuis), bijtellingen (voor een PC van de zaak is dat er gelukkig niet)
- opvang sociaal zwakke groepen, zoals bv. ICT-cursussen voor werklozen
- publieke dienstverlening, zoals bv. ICT in het onderwijs, inhuren van commerciële partijen voor het aanbieden van ICT-adviezen ten behoeve van innovaties.

Aan de hand hiervan loop ik enige beleidsimplicaties langs die in de evaluaties van het stimuleringsprogramma naar voren komen.

Er wordt geconstateerd dat mensen over het algemeen goed kunnen omgaan met de risico's van het gebruik van de elektronische snelweg, maar wel wordt gewaarschuwd voor het bestaan van mogelijke risicogroepen. In het algemeen bestaat er dus geen maatschappelijk probleem, dus moeten we ook niet om beleid gaan vragen. Maar mogelijk is er wel een probleem voor bepaalde risicogroepen, waarbij je bijvoorbeeld kan denken aan kinderen. Wat dan nodig is voor zinnig beleid is in de eerste plaats een goede analyse van het risico. Hoeveel kinderen komen bijvoorbeeld terecht bij ongewenste contacten? Wat zijn de gevolgen daarvan? Als dat allemaal blijkt mee te vallen, is beleid niet nodig en ook niet zinnig.

Maar aannemende dat er wel sprake is van een beduidend maatschappelijk probleem, hoe zou de overheid dat moeten aanpakken?

We mogen ervan uitgaan dat er voldoende regels bestaan die kinderen beschermen tegen onoverzicht, waarbij het overigens zeker zinnig kan zijn na te gaan of die regels ook kunnen worden gebruikt voor contacten die via het internet worden gelegd. Wel is het de vraag in welke mate de overheid in staat is de regels actief te handhaven. We mogen daar geen overspannen verwachtingen van hebben. De kosten van een volledige handhaving zijn volstrekt niet op te brengen. De regels moeten vooral worden gezien als een preventief instrumentarium, dat pas actief wordt zodra zich incidenten en klachten voordoen.

Voorlichting lijkt mij voorts een zinvol middel, en volgens mij wordt dat instrument al toegepast, met name richting ouders. Wellicht kan er een meldpunt worden ingericht waar problemen en klachten kunnen worden gemeld, die vervolgens door een daartoe aangewezen overheidsdienst worden nagetrokken. Andere soorten beleidsinstrumenten komen volgens mij niet in aanmerking.

Een ander soort risico, waarover je de laatste tijd een en ander hoort, is oplichting via het internet. Ook wat dit betreft vermoed ik dat de bestaande regels hier een goede grondslag voor bieden, zij het dat ik mij kan voorstellen dat er aanvullend internationale verdragen nodig zijn wegens het internationale karakter van deze vorm van criminaliteit.

Dan is er nog het risico van verslaving aan het internet, dat vooral bij jeugdigen voorkomt. Het enige instrument dat je daartegen kunt inzetten, is volgens mij voorlichting.

Er wordt gewezen op kansarme groepen die onvoldoende toegang hebben tot het internet. Er wordt daarbij onder meer geopperd dat hier een taak ligt voor met name het basisonderwijs. Hoewel dit probleem inmiddels een stuk minder lijkt te bestaan dan 10 jaar geleden, kan niet ontkend worden dat het probleem voor een kleiner wordende groep inderdaad bestaat en dat de overheid daar ook wat aan kan doen, waarbij inderdaad te denken valt aan het onderwijs.

Kinderen die thuis niet zijn aangesloten op het internet of niet eens over een pc kunnen beschikken, kunnen dan via de school voldoende toegang krijgen, desgewenst buiten de normale uren. Dat houdt wel in, dat basisscholen goed voorzien moeten zijn van de nodige middelen. Ik weet niet of dat nu al zo is, maar ik vermoed dat daar nog het nodige aan schort. Wellicht kan een school daarnaast gebruikte pc's verzamelen voor thuisgebruik en een fonds instellen voor het bestrijden van de kosten van de internetverbinding.

Een andere kansarme groep betreft een deel van de werklozen. Ik noemde daarnet al niet geheel toevallig ICT-cursussen voor werklozen als mogelijkheid om mensen makkelijker aan een baan te helpen. Dat beleid bestaat trouwens al.

Een interessant punt vind ik de genoemde voorbeeldwerking van de overheid waar het gaat om websites.

Er zijn ondertussen heel wat overheidswebsites die prima functioneren, maar er zijn er nog veel meer die bepaald achterblijven. Dat geldt overigens precies zo voor het bedrijfsleven. Ik vraag me af of het niet bij een vrome wens moet blijven, om overheidsinstanties voorop te laten lopen. Het bedrijfsleven kent marktprikkels die noodzaken tot permanente verbetering van websites en de dienstverlening die ermee samenhangt; en zelfs in die situatie zijn de meeste websites van bedrijven bepaald geen toonbeeld van moderniteit. De overheid moet het hebben van innerlijke drijfveren of van klachten vanuit het publiek, de media of politici. Dat kan zeker leiden tot moderne, goed functionerende sites, maar hoe krijg je gedaan dat alle overheidsinstanties op dat niveau komen. Wie de literatuur over innovatiediffusie kent, weet trouwens dat er altijd sprake zal zijn van een kopgroep, een grote middengroep en een achterhoede. Het lijkt mij weggegooid geld een geforceerde poging te doen alle overheidsinstanties in de kopgroep te krijgen.

Op het gebied van arbeid worden ook de nodige punten genoemd. Volgens mij komt daaruit naar voren, dat bedrijven en instellingen goed weten om te gaan met allerlei veranderingen die het internet met zich mee heeft gebracht.

Er zijn al jaren geleden zelf gekozen regelingen ontwikkeld om misbruik tegen te gaan.

De scheidslijn tussen werktijd en vrije tijd is verder vervaagd, met per saldo meer voordelen dan nadelen. Belangrijkste nadeel is wellicht dat medewerkers tijdens de vakantie nog stress oplopen omdat ze het niet kunnen laten om in verbinding te blijven met hun bedrijf. Dat is volgens mij niet iets waar de overheid wat aan moet willen doen. Misschien is het wel zinvol eens na te gaan of de huidige wetgeving m.b.t. arbeid (arbeidsrecht, arbeidstijden, arbeidsomstandigheden, arbeidsvoorwaarden e.d.) voldoende rekening houdt met werken via de elektronische snelweg.

De arbeidsmobiliteit wordt door het internet op diverse manieren beïnvloed, maar ook daar zitten meer voor- dan nadelen in. Het belangrijkste nadeel is wellicht, dat bepaalde diensten kunnen worden uitbesteed aan lagelonenlanden. Maar dit sociale nadeel kan tevens als een groot economisch voordeel worden gezien, terwijl het sociale nadeel bij een krappere wordende arbeidsmarkt aan het slinken is.

De arbeidsinhoud en de ontplooiingsmogelijkheden voor werknemers kunnen er volgens mij alleen maar op vooruit gaan.

Met andere woorden ik zie weinig noodzaak tot nader beleid het gebied van arbeid, hoogstens tot aanpassing van bestaande wetteksten.

Op het gebied van de economie zie ik evenmin noodzaak tot nieuw of extra beleid in verband met de elektronische snelweg. De kabelinfrastructuur in Nederland ligt er goed bij, ongeveer alle bedrijven en instellingen zijn tegenwoordig aangesloten op het internet en het aantal internettoepassingen neemt hand over hand toe. Bij die toepassingen gaat het om alle aspecten van de bedrijfsvoering: verkoop, toeleveranciers, informatie, service, betalingsverkeer, administratie, in een toenemend aantal branches ook de productie zelf.

Er bestaan nu al diverse stimuleringsregelingen voor innovaties op dit gebied. Wat mij betreft zelfs teveel, die regelingen kunnen best worden gereduceerd tot een klein aantal, waardoor het overzichtelijker wordt en daarmee toegankelijker.

De business-to-business markt kan tegenwoordig worden beschouwd als een groot economisch netwerk waarin optimale samenwerkingsverbanden tot stand kunnen worden gebracht. Dit biedt met name voor kleinere ondernemers een betere toegang tot de markt. Niet alleen landelijk, maar ook internationaal. De wereld als global village is wat dat betreft werkelijkheid geworden.

Ook de meeste consumenten kunnen tegenwoordig bereikt worden via het internet en dat we zien dan ook het economische verkeer met consumenten en trouwens ook tussen consumenten elk jaar toenemen. Ook hier liggen er toenemende kansen voor het MKB. Ik las in een van de stukken dat men bang is voor een tweedeling tussen grootwinkelbedrijven en kleine winkels. Die is er beslist, maar de marktmacht van de grote bedrijven wordt door het internet juist gereduceerd.

Wat betreft de markt tussen consumenten onderling, dat mag wellicht worden gezien als een pluspunt voor het milieu, want dit bevordert zeer het hergebruik van goederen.

Aan de internethandel met consumenten zit wel het eerdergenoemde risico van oplichting, maar daar heb ik al wat over gezegd.

Op het gebied van cultuur zie ik ook weinig aanknopingspunten voor nieuw beleid. De sector cultuur, als ik dat zo mag noemen, bedient zich net zo goed van de elektronische snelweg als andere sectoren. De toegang tot culturele instellingen wordt via websites sterk bevorderd. Je kunt zo vinden wat voor tentoonstellingen of uitvoeringen er allemaal zijn. Je kunt sommige collecties al via het

internet bewonderen en dat zal ongetwijfeld toenemen. Alle media zijn uitgebreid aanwezig op het internet. Wat valt hier nog aan te doen voor de overheid?

Internationale culturele uitwisseling is via het internet veel makkelijker geworden. Elk land en elke cultuur is direct toegankelijk gemaakt. Dat kan een beter begrip kweken voor elkaars culturen. Dit kan zelfs uitgroeien tot een soort mondiaal bewustzijn, waarbij ik moet terugdenken aan de profetie van Pierre Teilhard de Chardin, die halverwege vorige eeuw in zijn boek 'Het verschijnsel mens' een collectief bewustzijn in het vooruitzicht stelde, dat mij sterk doet denken aan de wijze waarop het internet functioneert. Het leek mij toen een SF-achtige fantasie, maar nu zie ik dat anders.

Bij die culturele uitwisseling zien we helaas ook uitingen die we liever niet zouden zien, zoals websites voor pedofielen of berichten van terroristische groepelingen. De huidige regelgeving verbiedt op dit punt wel het nodige, maar de handhaving is een zeer lastig probleem, waarbij alleen goede internationale verdragen voor oplossingen kunnen zorgen. Een belangrijke eigenschap van het internetverkeer is de vrije toegang en die mogen we niet opofferen aan een minderheid van gebruikers met negatieve intenties. Elke vernieuwing leidt tot nieuw misbruik, daar is nu eenmaal niet aan te ontkomen.

Tenslotte wil ik nog iets zeggen over de wetenschap zelf, waar het internet vandaan is gekomen, Het mag duidelijk zijn, dat de wetenschap het internet allang als zijn belangrijkste uitwisselingskanaal gebruikt. Daar is bijgekomen een systematische verspreiding van kennis en technologie naar allerlei actuele en potentiële gebruikers, wat heel stimulerend is voor de diffusie van innovatie. Niet in het minst helpt daarbij de horizontale verspreiding van kennis, bijvoorbeeld tussen bedrijven of instellingen binnen een branche, tussen branches onderling, tussen adviseurs en bedrijven of instellingen. Het uitwisselen van best practices lukt prima via het internet. Voor de publieke sector verwijs ik als mooi voorbeeld naar de website van InAxis.

Het tempo van de kennisgroei is door het internet duidelijk toegenomen, waarbij het niet alleen gaat om actieve kennis die mensen spontaan kunnen oproepen maar ook en vooral om passieve kennis die je kunt ontsluiten zodra je die nodig hebt of wanneer je zo maar een op zoek wilt gaan naar nieuwe ideeën. De overheid doet al veel op het gebied. Vele kennissites op allerlei gebied worden gesubsidieerd en of worden door de overheid zelf onderhouden. Dat lijkt mij ook terecht, omdat de markt niet vanzelf tot een optimale uitwisseling komt.

Kortom, we zien wat mij betreft een hele mooie autonome ontwikkeling van het internet, waarvoor buiten het bestaande beleid nauwelijks nader beleid nodig is.